

Redakcja naukowa:
Iwona Banach, Anetta Soroka-Fedorczuk

DZIECKO

W ZDROWIU I CHOROBY.

WYBRANE PROBLEMY

DZIECKO

W ZDROWIU I CHOROBY.

WYBRANE PROBLEMY

© Copyright by
Autorzy & e-bookowo

Redakcja naukowa:
Iwona Banach, Anetta Soroka-Fedorczuk

Recenzent:
Prof. UZ dr hab. Jarosław Bąbka

Projekt okładki:
e-bookowo

ISBN e-book 978-83-7859-794-0
ISBN druk 978-83-7859-795-7

Wydawca: Wydawnictwo internetowe e-bookowo
www.e-bookowo.pl

Kontakt: wydawnictwo@e-bookowo.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone.
Kopiowanie, rozpowszechnianie części lub całości
bez zgody wydawcy zabronione
Wydanie I 2017

Spis treści

Słowo wstępne.....	5
Iwona Banach Anetta Soroka-Fedorczuk	
ZNACZENIE EDUKACJI W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA POSTAW WOBEC OSÓB CHORYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	13
Joanna Bulska	
KSZTAŁTOWANIE POSTAW DZIECKA WOBEC ZDROWIA W RODZINIE I W SZKOLE.....	39
Grażyna Czerwiak, Monika Szpringer, Maria Michalska	
WSPIERANIE ROZWOJU DZIECKA W ZESPOLE NADPOBUDLIWOŚCI RUCHOWEJ Z DEFICYTEM UWAGI.....	55
Małgorzata Urbańska-Kosińska	
DZIECKO Z CUKRZYCĄ TYPU 1 W PLACÓWCE OŚWIATOWEJ.....	69
Dr Jolanta Lipińska-Lokś	
DZIECKO AUTYSTYCZNE W ŚRODOWISKU SZKOLNYM.....	87
Joanna Hoffmann-Aulich, Monika Lato-Pawłowska, Grażyna Milewska-Wilk	
ROLA I ZADANIA PIEŁĘGNIARKI SZKOLNEJ W PROMOCJI ZDROWIA UCZNIÓW.....	119
Agnieszka Zalewska-Meler	
ZERWANE WIĘZI WYCHOWANIA I HIGIENY SZKOLNEJ – UCZEŃ W OPRESJI HIGIENICZNEJ.....	137
Mirosława Nyczaj-Drag	
SAMOPCZUCIE UCZNIA W SZKOLE W KONTEKŚCIE SYTUACJI RODZINNEJ.....	151
Bożena Olszak-Krzyżanowska	
WYBRANE KWESTIE WSPARCIA RODZINY I DZIECKA.....	183
Anna Szczęsna	
ZDROWIE NAUCZYCIELI I ICH DOBRA KONDYCJA PSYCHICZNA JAKO WARUNEK ADEKWATNEGO WSPIERANIA DZIECI W ZDROWIU I CHOROBI.....	213

Słowo wstępne

Zdrowie jest jedną z podstawowych wartości, należy także do fundamentalnych jakości ludzkiego życia. Problematyka związana ze zdrowiem i chorobą człowieka w różnych etapach jego życia od wielu stuleci stanowiła przedmiot dociekań naukowych (teoretycznych i badawczych) podejmowanych przez filozofów, lekarzy, działaczy społecznych oraz przedstawicieli nauk humanistycznych i przyrodniczych. Zagadnienia związane ze zdrowiem człowieka nabrały zupełnie innego odcienia pod koniec XX wieku. Wzrost zainteresowania tą problematyką stanowił wynik opanowania wielu poważnych chorób za sprawą szczepień, upowszechnienia opieki medycznej, rozwoju systemu sanitarnego oraz jakości pożywienia. W krajach rozwiniętych i bardziej uprzemysłowionych wydłużyła się średnia ludzkiego życia, a i ono samo stało się zdrowsze dzięki zaawansowaniu technologii, rozwojowi wiedzy medycznej i programom ochrony zdrowia. Nie oznacza to jednak, że ludzie są współcześnie zdrowi i nie dotykają ich choroby. Dzieje się wręcz przeciwnie, w miejsce chorób opanowanych pojawiły się następne, stanowiące plagę i poważne zagrożenia dla zdrowia i życia ludzi.

W obrębie tych rozważań zauważa się duże zróżnicowanie poglądów dotyczących poruszanej problematyki. Można zauważyć, iż tworzone na przestrzeni wieków definicje, terminologia i koncepcje zdrowia i choroby zasadniczo różnią się od siebie, ulegały one przeobrażeniom i odzwierciedlają panujące w danej czasoprzestrzeni doktryny filozoficzne. Były wynikiem aktualnego

stanu wiedzy o zdrowiu człowieka, jego związkach z otaczającą go rzeczywistością, odbijają się w nich także zwyczaje i tradycje, nie bez wpływu okazywały się również stosunki społeczno-polityczne. Występujące różnice i rozbieżności w obrębie tej problematyki nie stanowiły jednak przeszkody w podejmowaniu wysiłków zmierzających do poprawy jakości ludzkiego życia oraz rozwiązywania problemów ludzkości związanych ze zdrowiem lub chorobą wykorzystując do tego celu edukację, socjalizację i wychowanie.

Zainteresowanie zdrowiem i uczynienie go przedmiotem badań wielu dyscyplin naukowych spowodowało, że zatarty się granice pomiędzy problematyką zdrowia podejmowaną z perspektywy nauk medycznych, a perspektywą istotną dla nauk społecznych i humanistycznych. Współcześnie wiadomo już, że próby rozwiązania i poradzenia sobie z niektórymi zagadnieniami dotyczącymi zdrowia i choroby człowieka podejmowane wyłącznie z punktu widzenia nauk medycznych nie może przynieść właściwych rezultatów. Dopiero współpraca przedstawicieli świata nauk medycznych z pedagogami, psychologami i socjologami może doprowadzić do wypracowania rozwiązań wielu problemów teoretyczno-praktycznych¹.

Zdrowie jest jednym z podstawowych wyznaczników jakości życia. I chociaż samo pojęcie „jakość życia” zawiera w sobie wiele wymiarów: filozoficzny, społeczny, medyczny, ekonomiczny, kulturowy itp. podstawowym celem jest jego optymalizacja. Zagadnienia dotyczące jakości życia najczęściej podejmowane są na gruncie psychologii i medycyny, nie zmienia to jednak faktu konieczności uświadomienia sobie, że rozpoznanie tego problemu dokonywane z pedagogicznego punktu widzenia posiada niebagatelną rolę. Analiza pedagogiczna obszaru jakości życia człowieka ma duże

¹ M. Kaliszewska, M. Kowalski, *Myśleć o zdrowiu. Między wolnością a zniewoleniem*, Kielce-Zielona Góra 2011, s. 15-17.

znaczenie z perspektywy rozwoju człowieka w trakcie jego życia oraz społecznych uwarunkowań, które w istotny sposób wpływają na jego funkcjonowanie. Istotę nauk społecznych stanowią subiektywne (wewnętrzne) i obiektywne (zewnętrzne) determinanty jakości życia człowieka. Zadaniem pedagogiki jest w tym przypadku zapewnienie różnych form wsparcia, pomocy jednostkowej lub instytucjonalnej zmierzającej do poprawy jakości życia pojedynczego człowieka, ale i całego społeczeństwa.

Zdrowie i stosunek człowieka do zdrowia „w ogóle” jest wyznacznikiem szeroko rozumianej kultury. Zmiany kulturowe dokonujące się w społeczeństwach wpłynęły także na przemiany w kulturze zdrowotnej. Pojmowanie i urzeczywistnianie zdrowia ujmowane jest przynajmniej dwuaspektowo

Pierwszy aspekt podkreśla miejsce wartości zdrowia w hierarchicznym układzie wartości, a kolejny koncentruje się na sposobach realizacji wartości w działaniach człowieka. Zatem „kultura zdrowotna jest taką rzeczywistością, która powstaje nie tylko w wyniku działań służących zdrowiu i jakości życia człowieka, ale także poprzez którą (w której) realizuje się sam człowiek”².

Przyjmuje się, że poczucie zdrowia stanowi jeden z głównych wyznaczników jakości życia. Tym samym wskazuj się na występowanie zależności pomiędzy stanem zdrowia a jakością życia. Zależność ta znajduje odzwierciedlenie w funkcjonowaniu człowieka. Dla podkreślenia tej zależności zaczęto tworzyć modele teoretycznej jakości życia uwarunkowanej stanem zdrowia (*Health Related Quality of Life-HRQOL*), w których zaproponowano wskaźniki dobrostanu, tak psychicznego, jak i społecznego³. Medycyna, wprowadzając na swój grunt pojęcie jakości życia, akcento-

² Tamże, s. 18.

³ Zobacz: L. Wołowicka, Przegląd badań nad jakością życia chorych po intensywnej terapii dorosłych, w: L. Wołowicka (red.), *Jakość życia w naukach medycznych*, Wyd. Akademii Medycznej, Poznań 2001, s. 193.

wała głównie związek jakości życia ze stanem zdrowia, rozumiejąc przez to postrzeganie przez pacjenta wpływu choroby i przebiegu leczenia na jego funkcjonowanie i ogólne poczucie satysfakcji życiowej. Na jakość życia warunkowaną stanem zdrowia składają się cztery podstawowe wymiary: stan fizyczny i sprawność ruchowa (także poziom ogólnej energii życiowej), stan psychiczny (funkcjonowanie poznawcze i emocjonalne), sytuacja społeczna (pełnienie ról, wsparcie), doznania somatyczne (objawy choroby, odczuwanie bólu) oraz warunki ekonomiczne⁴.

Rola edukacji dla wszechstronnego rozwoju człowieka jest bezdyskusyjna. Zasadnicze jej zadanie w aktualnych warunkach sprowadza się do takiego kształtowania osobowości człowieka, aby był on przekonany o możliwościach wpływu na własne życie. Zasoby tkwiące w człowieku są nieograniczone i dzięki własnej działalności i wysiłkom podejmowanym w toku całego życia może on dokonywać przeobrażeń w różnych jego zakresach oraz nadawać mu właściwy kształt. Poprzez pedagogiczne działanie można i należy uświadomić człowiekowi od najwcześniejszych lat, że w znacznym stopniu jest on odpowiedzialny za swoje życie i ma wpływ na jego jakość. Jakość zaś tego życia pozostaje w ścisłym związku z sytuacją życiową człowieka oraz determinuje rodzaj i charakter interakcji społecznych, przyczyniając się do budowania własnej hierarchii wartości oraz wyznaczania własnych życiowych celów.

Mając na uwadze cel i sens oddziaływań pedagogicznych zmierzających do rozwoju i kształtowania pełnowartościowego, wszechstronnie rozwiniętego, szczęśliwego człowieka należy pamiętać, że występowanie choroby i niepełnosprawności w jego życiu może stanowić swoistego rodzaju zakłócenie zaburzające jego funkcjonowanie, dobry stan psychiczny, fizyczny i duchowy, a tym samym

⁴ A. Dziurawicz-Kozłowska, Wokół pojęcia jakości życia, „Psychologia Jakości Życia”, nr 2 2002, s. 87-88.

ograniczać czerpanie radości z życia⁵.

Dyskusje podejmowane nad zaproponowaną w publikacji problematyką toczą się od dłuższego już czasu, stanowiąc nieustannie obszar stałego zainteresowania przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych, zarówno teoretyków, jak i praktyków. Podjęta przez Autorów tematyka wydaje się pozostawać nieustannie aktualną z uwagi na fakt, iż mimo intensywnych prac zmierzających do wypracowania efektywnych metod i form pracy w podejmowanych obszarach do osiągnięcia ideału prowadzi jeszcze daleka i wyboista droga.

Monografia składa się z dziesięciu tekstów podejmujących szeroko rozumianą problematykę oscylującą wokół zagadnień zdrowia i choroby dziecka jako podstawowych wyznaczników ludzkiego życia i podejmowanej działalności. Prezentowane w publikacji teksty stanowią uzupełniającą się jedność, równocześnie zachowując specyficzną odrębność poruszanych zagadnień.

Rozważania otwiera artykuł **Iwony Banach i Anetty Soroki -Fedorczyk** dotyczący kwestii edukacji i tkwiących w niej możliwości w zakresie kształtowania postaw dzieci i młodzieży wobec osób chorych i niepełnosprawnych. Przedmiot analizy stanowią próby rozpatrywania edukacji jako procesu partycypującego spostrzeganie osób z niepełnosprawnością oraz uświadomienie autonomii osób niepełnosprawnych rozumiane jako ważniejsze zadania współczesnej szkoły - otwartej na odmienność.

Joanna Bulska porusza zagadnienia związane z kształtowaniem postaw dziecka wobec zdrowia w rodzinie i szkole. Autorka zwraca uwagę na znaczenie i wpływ środowiska na stan zdrowia i samopoczucie dziecka, przybliżając jednocześnie cele edukacji

⁵ J. Daszykowska, Jakość życia w perspektywie pedagogicznej, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 59.

zdrowotnej.

W tekście **Grażyny Czerwiak, Moniki Szpringer i Marii Michalskiej** zaprezentowana została analiza zachowań dzieci w zespole nadpobudliwości ruchowej z deficytem uwagi. Podjęto także starania o przedstawienie specyfiki postępowania rodziców, opiekunów i nauczycieli wobec dziecka w środowisku.

Z medycznego punktu widzenia zagadnienia związane z funkcjonowaniem w placówce oświatowej dziecka z cukrzycą typu 1 podejmuje **Małgorzata Urbańska-Kosińska**. Autorka analizuje oczekiwania wobec nauczycieli w zakresie opieki nad dzieckiem z cukrzycą typu 1 oraz problemy prawne i organizacyjne dotyczące opieki nad dzieckiem z cukrzycą w placówce oświatowej, a także problemy psychologiczno-społeczne dziecka cukrzycowego.

Funkcjonowanie dziecka z autyzmem w środowisku szkolnym stanowiło przedmiot rozważań **Jolanty Lipińskiej-Lokś**, która zwraca uwagę, iż posiadane zaburzenia i odchylenia rozwojowe tych uczniów stwarzają konieczność stosowania specjalnej organizacji nauki i specjalnych metod pracy.

Związki i wzajemne relacje zachodzące między pedagogiką a pielęgniarstwem dostrzec można w tekście przygotowanym przez **Joannę Hoffmann-Aulich, Monikę Lato-Pawłowską, Grażynę Milewską-Wilk**. Autorki poruszają zagadnienia związane z rolą i zadaniami pielęgniarki szkolnej w promocji zdrowia uczniów oraz wskazują na znaczenie udziału pielęgniarek w tworzeniu szkoły promującej zdrowie.

Natomiast **Agnieszka Zalewska-Meler** zwraca uwagę na wzajemne związki zachodzące między wychowaniem i higieną szkolną. W artykule dokonano rysu historycznego higieny szkolnej oraz zwrócono szczególną uwagę na kwestie monitorowania, oceny prawidłowości i specyfiki rozwoju, jak również promowania edukacji zdrowotnej dzieci i młodzieży.

Na kwestii samopoczucia ucznia w szkole w kontekście sytuacji rodzinnej koncentruje się **Mirosława Nyczaj-Drag**, która przybliży znaczenie i rozumienie terminu samopoczucie oraz odwołuje się do teorii równowagi poznawczej jako podstawy opisu i wyjaśniania stanu samopoczucia ucznia w szkole. W dalszej części materiału zaprezentowany jest projekt badań własnych dotyczący stanu samopoczucia pierwszoklasistów w szkole i jego uwarunkowań, uzyskane wyniki oraz wnioski.

Problematykę związaną z kwestiami dotyczącymi wsparcia rodziny i dziecka podjęła **Bożena Olszak-Krzyżanowska** rozpatrując wybrane formy wsparcia rodziny leżące w gestii pomocy społecznej. Autorka zaprezentowała schemat organizacyjny instytucji pomocowych oraz system orzecznictwa w Polsce, realizowany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, jak i Zespoły Orzekające o Stopniu Niepełnosprawności.

Publikację zamyka tekst **Anny Szczęsnej**, która ukazuje zdrowie nauczycieli i ich dobrą kondycję psychiczną jako warunek adekwatnego wspierania dzieci w zdrowiu i chorobie. W pierwszej części artykułu omówiono kwestie związane z kondycją psychiczną nauczycieli i opiekunów oraz wsparciem społecznym i jego rolą w funkcjonowaniu zawodowym. Natomiast w drugiej części tekstu Autorka zaprezentowała wyniki badań podejmowanych w tym zakresie.

Żywimy nadzieję, iż bogactwo i różnorodność zawartych w monografii treści przybliży Czytelnikowi oraz pozwoli lepiej poznać i zrozumieć problematykę związaną z różnymi aspektami zdrowia i choroby dziecka oraz ich znaczeniem dla przebiegu procesu wychowawczego. Problemy wybrane i podjęte przez Autorów wpisują się w zaproponowaną formułę publikacji. Satysfakcję naszą wzbudzi, jeśli publikacja ta stanowić będzie przyczynek inspiracji dla refleksji czy dyskusji nad podejmowanymi problemami. Je-

steśmy przekonane, iż Czytelnicy – zarówno przedstawiciele świata nauki, pedagodzy, nauczyciele-praktycy, studenci i rodzice znajdą tu interesujące informacje, które przyczynią się do wzbogacenia ich wiedzy oraz zainspirują do podejmowania konkretnej działalności praktycznej w omawianym zakresie. Zapraszając Czytelnika do lektury kierujemy się dużą dozą optymizmu, iż przygotowana publikacja będąca wynikiem twórczej pracy Autorów stanowić może swoisty asumpt będący zaproszeniem do głębszej refleksji nad poruszonymi obszarami oraz przyczyni się do poprawy jakości podejmowanych przez rodziców, nauczycieli i wychowawców oddziaływań.

Iwona Banach
Anetta Soroka-Fedorczuk